

Några finska kyrkogravar med pärlor från 1600-1700-talen

Af Markus Hiekkänen

1. Inledning

Under medeltiden och tidig ny tid i Finland såsom i andra länder är gravarna så gott som tomma på gravföremål eller åtminstone är de synnerligen fyndfattiga. Man har lagt märke till gång på gång under arkeologiska undersökningar i kyrkor och kyrkplatser att seden att i Finland begrava liken med föremål är förbi efter ca 1200 e.Kr. Ändå kan någonting observeras som avviker från detta allmänna schema. Efter en nära nog fyndtom period under medeltiden och 1500-talet kan man se tecken på förändringar. Avsikten med denna artikel är att presentera finska gravar med pärlor från 1600- och/eller 1700-talet.

Den historiska tidens arkeologiska föremål har varit ett ganska förbisett forskningsområde i Finland – och är det även idag.¹ Man kan också säga att ämnet har dykt upp ytterst sällan inom de kyrkoarkeologiska symposierna sedan år 1982. Lyckligtvis har den nya arkeologgenerationen intresserat sig mera för ämnet.²

2. Gravar med pärlor

År 1981 utförde författaren arkeologiska utgrävningar i Esbo medeltidskyrka väster om Helsingfors med syftet att utforska långhusets kulturlager samt en del av den medeltida sakristians kulturlager. Dessutom ingick byggnadsarkeologiska undersökningar främst vid de 1821-1823 raserade delarna av medel-

tidskyrkan. Enligt Knut Drake byggdes kyrkan av sten under 1480-1490-talen. Senare har dendrokronologiska undersökningar preciserat byggnadstiden till ca 1485-1490.³

Utgrävningens budget var knapp, likaså tiden för arbetet, vilket betydde att dokumentationen inte blev tillräckligt noggrann. Fyndplatsernas spatiella läge kunde dock dokumenteras tillfredsställande. En intressant fyndgrupp var pärlorna som uppgick till sammanlagt ca 100 stycken och hade en spridning nära nog över hela golvytan i långhuset.

Vid rapportarbetet kunde jag märka vissa fyndkoncentrationer, även om en stor del inte bildade något som kunde kallas för »clusters«. Senare dokumenterade jag koncentrationerna på en karta för en bok om utgrävningarna.⁴ Enligt min mening visar kartan med ganska stor tydlighet att det var fråga någonting speciellt (fig. 1). I synnerhet kan noteras två pärlkoncentrationer i norra sidoskeppets tredje travé räknat från öster. Den västligare av dessa innehöll 37 svarta pärlor av glas medan den östligare bestod av ett antal av 28 stycken både genomskinliga, röda och svarta pärlor av glas. Dessutom fanns runda pärlor av bärnsten. Vidare har två eller tre andra pärlgrupper kunnat konstateras, men antalet föremål var här mindre.

Under den tid som materialet från Esbo var under bearbetning hade författaren möjlighet att år 1983 utföra arkeologiska undersökningar i Lempäälä kyrka i

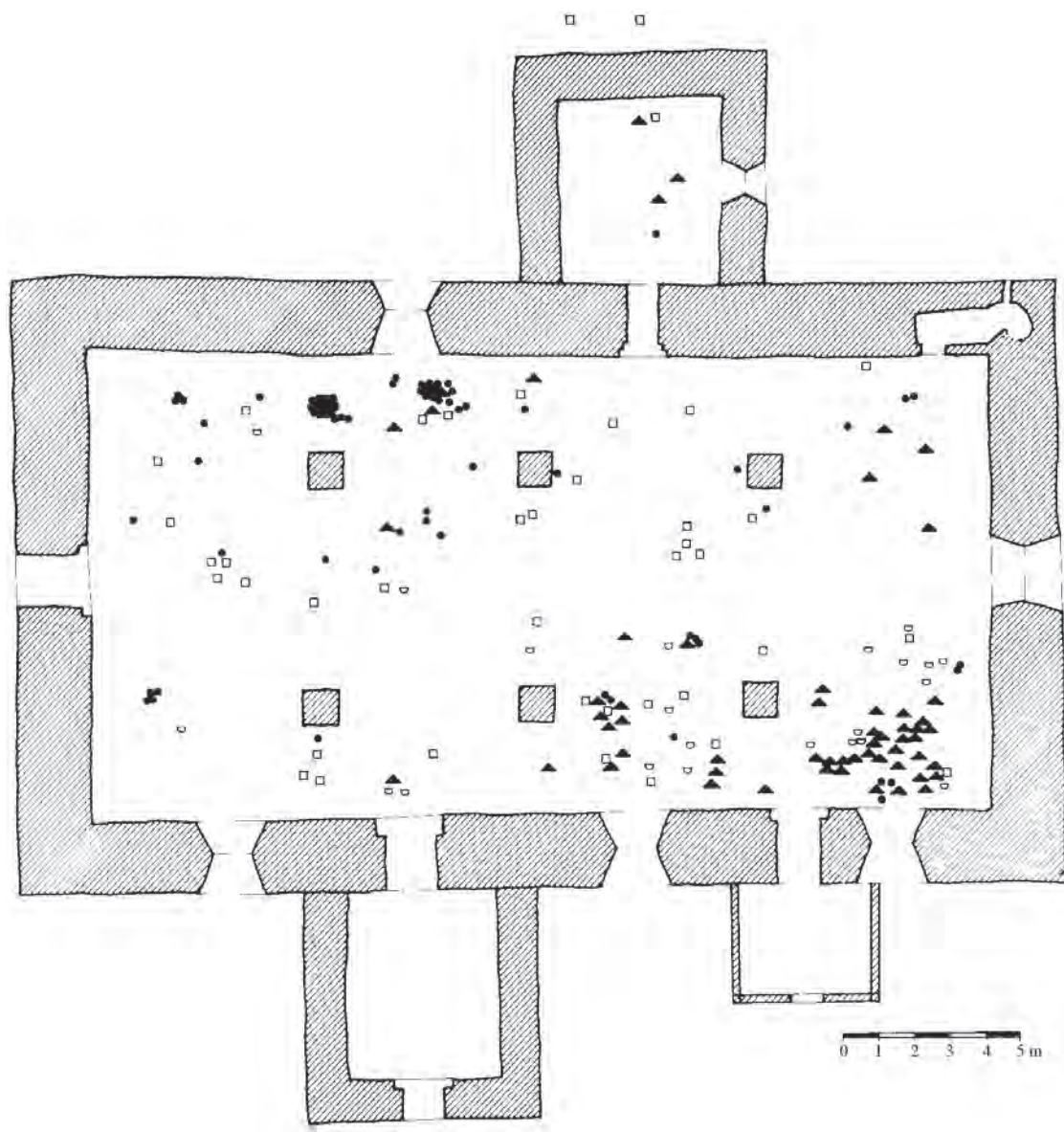

Fig. 1. Fyndgrupper från Esbo kyrkas utgrävning 1981. Pärlorna är markerade med fyllda cirklar. Efter: Hiekkanen 1989, 65.

Tavastland.⁵ Genom sållning hittades totalt 43 pärlor i kulturlagret under långhuset. Av dem koncentrerade sig hela 25 stycken till en av släktgravarna av furu i knuttimringsteknik (grav nr. 6). Redan under bearbetningen av Esbofynden tolkade jag pärlgrupperna som hörande till gravar vilka hade blivit helt förstörda på grund av senare gravläggningar och golvarbeten. Denna tolkning fick nu stöd i Lempäälä kyrka, men även här var problemet det att inga ekonomiska möjligheter fanns för detaljerad dokumentation.

Tolkningen fick definitivt stöd ett år senare i Rengo kyrka.⁶ Även här undersöktes långhusets hela golvyta men det ekonomiska utgångsläget var bättre: utgrävningen kunde ske minutiöst delvis efter de naturliga lagren.

En av mina utgångspunkter under utgrävningen av Rengo kyrka var att undersöka om de avlidna hade fått gravföremål med sig i graven och i så fall hurudana. Stenkyrkan från början av 1500-talet gav till en relativt bra möjlighet till detta eftersom den övergavs vid mitten av 1600-talet. Därefter användes en liten träkyrka byggd söder om stenkyrkan som blev ruin. Senare, under 1780-talet byggdes stenkyrkan upp på nytt och togs åter i bruk. Inga gravläggningar gjordes därefter under golvet.⁷ Däremot begravde man inom stenkyrkans väggar mellan ca 1650 och 1780 enligt den tolkning som framlades av författaren 1993. Tolkningen grundar sig på skillnaden i gravarnas fyllnadsjord. I en del gravar bestod fyllnadsjorden helt av sand medan andra förutom sand innehöll mer eller mindre rikligt med murbruks- och tegelgrus. Den första gruppens gravar ansåg jag hade blivit grävda före kyrkan blev ruin medan de senare grävdes genom rasmassorna, alltså efter ca 1650 men före 1780.

Inga mynt hittades i gravarna och även i övrigt var gravarna fyndfattiga. Mot denna bakgrund är de tre

gravarna med sina respektive pärlband intressanta. Alla blev funna kring de avlidnas halsar. I grav 17 fanns 30 svarta, facetterade glaspärlor, medan de i grav 4 var 39 och bestod av vitt, genomskinligt glas. Pärlorna var dels runda, dels tunnformade. Det må nämnas att den

Fig. 2. Pärlbandet från grav 23 i Rengo kyrka. Efter: Hiekkänen 1985, 202.

döda hade en slät fingerring på vänstra handens ring- eller långfinger. Under den dödas haka i grav 23 fanns hela 54 pärlor varav de flesta var svarta pärlor med fasetter. Dessutom fanns fyra likadana röda pärlor av glas samt en blå och en ljusblå av samma material. En pärla var gjord av ben eller horn (fig. 2).

Författarens genomgång av fynden i Nationalmuseums fyndkataloger visade att stenkyrkorna i Esbo, Lempäälä och Rengo inte är de enda där pärlor har hittats. Man har i själva verket funnit mer eller mindre av dem i alla kyrkor där arkeologiska undersökningar har utförts så att kulturjorden har sållats (se katalogen).⁸ För det mesta är det fråga om spridda, enstaka pärlfynd som inte kan bindas till en viss grav. Här kan man konstatera att dokumentationsmöjligheterna bara i extrema fall som i Rengo, eller nyligen i Hämeenkoski i Tavastland har varit tillräckligt bra för identifiering på gravnivå. Tanja Ratilainen, en av symposiets deltagare, har gjort undersökningar i Hämeenkoski.

Dessutom har dokumenteringen av fyndplatserna för det mesta inte varit tillfredsställande. Till exempel hittade man 72 pärlor vid utgrävningen av Kimito kyrka 1960, men lägesdokumentation saknas. Samma problem möter i Hammarland, Nousis, Reso och Sjundeå kyrkor, men här kan sällens maskstorlek ha spelat en närmare odefinierbar roll. I vissa kyrkor har inga pärlor hittats vilket möjligen kan tolkas så, att ingen sållning skedde under utgrävningen.⁹ Sådana kyrkor är t.ex. Karis, Korpo, Lundo, Nagu, Sagu och Vichtis. I en del fall har några pärlor kunnat plockas fram utan sållning (Nådendal). Det är alltså mycket information som har försvunnit.

Men det finns några kyrkor där koncentrationer av glas- eller andra pärlor har påträffats (se katalog). I Bjärnå kyrka påträffades två grupper av pärlor, båda

med tråden kvar. Ett likadant fynd har gjorts i Pernå (ett pärlband) och Messuby kyrkor (ett pärlband) samt i Åbo domkyrka (ett pärlband). Vid utgrävningen av Sastamala (Karkku) kyrka hittades en grupp av 34 pärlor i en grupp. En del av dem var ännu uppträdna på ett band. Under träkyrkolämningarna i Urdiala fann man ett antal pärlor i en grav år 1954. Graven i fråga är en likadan timmergrav som nämndes ovan i samband med Lempäälä kyrka. Även vid kyrkogårdsutgrävningarna i Hämeenkoski har hittats ett antal pärlor i en grav.

Pärlbanden från Bjärnå, Messuby, Pernå och Sastamala tillsammans med tre pärlband från Rengo kyrka visar att pärlbanden har lagts i gravarna med den avlidna. Därför lönar det sig att närmare söka efter likadana pärlkoncentrationer som nämndes ovan i kyrkorna i Esbo och Lempäälä. Under de arkeologiska utgrävningarna av Letala kyrka hittades 30 pärlor av vilka 13 stycken fanns i en grupp nära pelaren N4, alltså nordvästra delen av långhuset. I Virmo kyrka har fem pärlor möjligen hittats nära varandra. I Lojo kyrka har flera grupper av pärlor tillvaratagits. I Brahestad brann en blockpelarkyrka av trä från 1600-talet år 1909. I efterundersökningar hittades några pärlor men inga grupper.

Att antalet pärlfynd varierar beror enligt min mening ofta på sållmaskans diameter.¹⁰ Att man vid undersökningarna av Nousis kyrka hittade bara fyra pärlor beror antagligen på det här. En annan sak är sedan att man inte alls har använt sig av sållen, såsom i Nådendals kyrka.

Författarens genomgång av Nationalmuseets, Ålands Museums och arkeologiska institutionens vid Åbo universitet kataloger över arkeologiska grävningsfynd från medeltidskyrkorna har givit som resultat ca 1000 pärlor från 39 kyrkor.¹¹

3. Dateringen av pärlgravar

Det finns alltså pärlbandsmaterial från flera säkra gravar. Vad kan man läsa ut av dem dateringsmässigt? Rörande Rengo kyrka nämndes i det föregående att kyrkans gravar kan delas i två grupper med hänsyn till arten av gravgropens fyllnadsjord. Enligt min tolkning signalerar murbruks- och tegelfragment i fyllnadsjorden att graven har grävts under den tid kyrkan var ruin. Dessa gravar är alltså den yngre gruppen och koncentrerar sig till åren ca 1650-1780. Däremot är gravarna utan murbruks- och tegelfragment tidigare. Fyllnadsjorden i alla pärlgravar innehöll rikligt med murbruks- och tegelfragment, vilket alltså ger datering till senare delen av 1600-talet eller första delen av 1700-talet.

Dateringen kan styrkas av att alla avlidna har blivit begravda i kistor, av vilka tydliga rester kom fram. Tolkningen här beror på att kistebegravningar tycks ha blivit vanliga under 1600-talet i Finlands perifera församlingar, inte tidigare.

I andra kyrkor pekar fyndomständigheterna i samma riktning. I Pernå kyrka hittades pärlbandet i en kista, som har begravts i en släktgrav av timmer. Släktgravar har aldrig undersökts som helhet i Finland och därför är det svårt att uttala sig om deras ålder. Enligt författarens mening ser det ut att de skulle ha kommit till användning i landsbygdens församlingskyrkor i Finland på 1600-talet – åtminstone finns inga indier på tidigare ursprung. De byggdes ännu sent på 1700-talet ända tills kyrkobegravningarna slutades fr.o.m. 1770-talet i Åbo stift. Om dateringen håller streck är pärlbandet från Pernå antingen från 1600- eller 1700-talet, hellre kanske från det senare årtalet. Släktgrav nr. 6 i Lempäälä kyrka där 25 pärlor kom fram kan inte dateras närmare än det här och inga

dateringsmöjligheter finns heller för Urdialagraven. För pärlgrupperna från Bjärnå, Esbo, Lojo, Messuby, Sastamala och Virmo finns inga hållpunkter.

Man kan kanske dra en slutsats på grund av det föregående att det i Finland inte har varit sed att ge den döda (döde?) en pärlband med i graven under medeltiden och inte heller under 1500-talet. Inte heller under första hälften av 1600-talet tycks pärlor lagts med den avlidna/e i graven om man får dra slutsatsen av de gravar som grävts kring och i den så kallade Helgeandskyrkan i Åbo. Kyrkan med kyrkogård har varit i användning under slutet av 1500-talet och första hälften av 1600-talet.¹² Ännu under vikingatiden var seden spridd i Finland men under den därpå följande så kallade korstågstiden mellan cirka 1025 och 1200 sjönk deras antal för att försvinna med andra gravföremål vid utgången av 1200-talet.¹³

För denna artikel har detaljanalys av pärlornas material, storlek och form med tillhörande jämförande studier inte gjorts. Inte heller har sådana utförts tidigare med pärlor från historisk tid.¹⁴ Det är troligen den enda vägen som kanske skulle hjälpa både med dateringen och med proveniensens. För närvarande bearbetar Anna Väänänen från Åbo universitet sin *pro gradu*-avhandling om pärlor från historisk tid och antagligen blir situationen därigenom bättre inom en nära framtid.

4. Kön och läge

Under de arkeologiska undersökningarna i Rengo mätte författaren systematiskt skelettens lårben och data analyserades senare.¹⁵ Därigenom fick man som resultat att alla pärlgravar har varit kvinnobegravningar, vilket kan även väntas. Åldern på de avlidna kunde inte verifieras.

Ett intressant drag var Rengogravarnas läge. Två av dem hittades nämligen klart söder om långhusets öst-västliga symmetriaxel och också den tredje var på södra sidan av den nämnda axeln, dock nära den. Vi kan alltså konstatera, att den sedvanliga segregationen av könen – kvinnorna på norra, männen på södra delen av långhuset – inte tycks stämma med gravläggningarna.

Här kommer dock en annan faktor i spelet. Om min ovannämnda tolkning av dateringen håller, var ju stenkyrkan inte i användning under den tid som begravingarna skedde. Gudstjänsterna hölls då strax söder om stenkyrkan i en liten träkyrka så som jag nämnde ovan. Kanske fanns det då andra regler för gravsättning som vi inte känner till. Denna tolkning styrks av att den senare gruppens gravar befinner sig på ett klart begränsat område i långhuset, nämligen i dess södra del. Ansåg man att endast en viss del av kyrkan fick användas? Eller var det enklare att gräva gravgropar där jämfört med den västra och norra delen? Kanske fanns här fler nerfallna stenar, valvfragment och annat som hindrade gravgrävning? De arkeologiska undersökningarna avslöjade inte sådant som skulle ha bidragit till problemets lösning.

Rengo kyrka kan alltså i detta hänseende vara ett undantagsfall. Åtminstone i kyrkor som Esbo och Letala ser det ut som om gravarna med pärlor skulle ligga norr om långhusets öst-västliga symmetriaxel. Det samma är fallet i Messuby där pärlbandet hittades nära norra väggen. I Urdiala byggdes släktgraven där pärlorna hittades nästan i långhusets mittaxel. Däremot fanns pärlorna i Sastamala (Karkku) i långhusets sydvästra hörn, alltså utan tvivel på manfolksidan. Merparten tycks dock finnas på norra sidan av kyrkorummet.

5. Pärlor i kyrkor utanför Finland

För denna artikel har inte materialet i de andra skandinaviska länderna eller t.ex. i de baltiska länderna samt Polen och Tyskland kunnat genomgå. Materialet är, av vad man kan sluta sig till enligt de förfrågningar som författaren gjort, omfattande och det har inte intresserat forskarna. Publikationerna är alltså få och de systematiska studierna obefintliga. Ett par konstateranden räcker härvidlag. I Estland dyker pärlbanden i gravmaterialet upp på de s.k. bygravfälten med början i tidigt 1600-tal, men de finns i mindre antal också fr.o.m. 1200-talet.¹⁶ Något årtionde senare finns de på södra Estlands stadskyrkogårdar (t.ex. Viljandi) samt i Tallinn på St:a Barbaragravfältet.¹⁷ Vissa pärlband är publicerade såsom från Tääksi bygravfält.¹⁸ Enligt Heiki Valk finns pärlor från den historiska tiden på olika gravfält och kyrkogårdar i Lettland men deras antal verkar inte vara lika stort som i Estland.

På utgrävningarna i Domkyrkoparken i Linköping har Göran Tagesson och Johan Westerlund konstaterat en tydlig förändring kring sekelskiftet 1700. Förändringen syns i gravfynden vilkas antal stiger drastiskt. Tillsammans har man funnit mera än 40 pärlor, men de har inte analyserats närmare.¹⁹ I norra Sverige har man tagit fram pärlor åtminstone vid utgrävningarna av Nordingrå kyrkoruin i Ångermanland som har publicerats av Carl af Ugglas. En del av dem är fynd av radband av medeltida härkomst, medan resten är yngre. Af Ugglas nämner också kyrkorna i Hamneda (Småland), S:t Per i Visby (Gotland), Kyrkoköpinge (Skåne) och Alböke (Öland). Dessutom nämner han ett par skattfynd med pärlor (Ella park, Täby sn, Uppland och Hukekulla, Timele sn, Västergötland).²⁰ Et femtiotal pärlor hittades vid PKbankens utgrävning i Lund samt ett antal från

Helgeandsholmen i Stockholm.²¹ Inga pärlor nämns från gravfältet Lagmanshejdan.²²

Från Tyskland kan nämnas ett nytillkommet fynd från Mariakyrkan i Kamenz i Oberlausitz. I kyrkans torn hittades ett pärlband med 72 olikfärgade pärlor. Dateringen torde vara 1600- eller 1700-talet.²³

6. *Orsaker till pärlbegravningar?*

Vad kan då ha förorsakat att några av de tiotusentals döda gissningsvis under 1600-talet och under tidigare delen av 1700-talet igen fick med sig ett halsband i graven i några kyrkor åtminstone i Finland? Saken borde givetvis forskas i en större kontext genom att dra med också andra föremålsgrupper som t.ex. ringar men till detta finns inte tillfälle här. I vilket fall som helst ger det dåvarande officiella, kyrkliga mentala klimatet inga positiva incitament till att bära ett pärlband runt halsen. Redan från och med slutet av 1620-talet hade en strängare mentalitet rotat sig i Åbo stift genom biskop Isaacus Rothovius, och den lutheranska ortodoxin varade länge in på 1700-talet. År 1664 lanserades den allmänna dräktförordningen.²⁴ En anspråkslös klädedräkt fordrades i synnerhet av bönderna, och man kunde tro att det skulle ha inneburit en nagel i ögat för prästerskapet att bära halsband och i synnerhet ifall de döda begravdes med sådana. Delvis har den givetvis kunnat gömmas av svepduken, men frågan består ändå. Orsaken till att man i några fall ville att pärlbandet skulle komma med i graven runt halsen på den döda – om det nu sedan var på önskan av den avlidne eller av de efterlevande – förblir ändå dold.

Det är intressant att notera att pärlbanden inte dyker upp under 1600-talet i de historiska källorna i Finland. Det tycks inte ha haft samma värde som till

exempel fingerringar, bågare och så kallade silverbälten som då och då noteras som föremål lämnade som pant. Förutom ringar har inte dessa föremål hittats i gravar under ny tid.

En intressant aspekt är möjligheten att pärlbanden i själva verket har en funktion av radband eller rosenkrans, vilket Hanne Dahlerup Koch påpekade under symposiet. Pärlband som dateringsmässigt och genom placeringen i graven kan tolkas som radband har också påträffats i viss utsträckning. Till exempel vid utgrävningarna på Skaelskørs karmeliterklosters kyrkogård har man hittat radband i hela 15 gravar.²⁵ Som sagt har inga pärlband hittats i Finland varken i medeltida gravar eller det senare 1500-talets gravar.

Bland de historiska källorna finns en notis om att rosenkransandakten var känd vid medeltidens slut. År 1510 eller 1511 gjorde herr Jakob, kyrkoherde i Borgå församling sitt testamente där han gav ett radband av korall till herr Henrik, kyrkoherde i Kangasala.²⁶ Uppgiften torde vara pålitlig men andra skriftliga källor finns inte. Däremot finns ett altarskåp bevarat från Somero socken med den så kallade Apokalyptiska Madonnan som centralfigur.²⁷ Jungfru Maria avbildad på måleri och skulptur har med goda skäl ansetts ha haft anknytning till rosenkransandakten i synnerhet då hon är omgiven av en krans av rosor.²⁸ En sådan krans har funnits även omkring Someroskåpets Maria.²⁹

Annars är det inte mycket att nämna om rosenkransar i Finland. Det må nämnas att en av sörjande klerkerna vid sankt Henriks begravning avbildade i hans sarkofag från kring 1430 i Nousis kyrka håller rosenkransen och att i ett bokspänne hittat vid utgrävningarna av Jomala kyrka år 1961 håller munken ett kors i högra och ett radband i vänstra handen.³⁰

Kan då de finska pärlbanden i gravarna som antagligen härstammar från 1600- eller 1700-talet tolkas som radband eller rosenkrans? Enligt vissa källor är detta möjligt eftersom det finns uppgifter om kännedom av den katolska rosenkransandakten från 1600-talet. Till exempel i Punkalaidun kapell socken i Satakunda anklagade några av socknens bönder år 1646 bl.a. sin kapellan Erik Hansson för flera mistag han gjort sig skyldig till. Till dem hörde att han bland äldre kvinnor hade organiserat »rosarium« i stället för att hålla gudstjänst i kyrkan. Bonden Bertil Eriksson hade varit behjälplig genom att samla allmösor för att fira »rosarium«. Kyrkoherden nekade och berättade att han inget visste om saken och att han inte hade druckit skål vid sådana tillfällen så som man plägade göra. Däremot erkände Mickel Persson Laurila att han hade deltagit i ett möte under två nätter tillsammans med andra gäster.

Om hösten 1646 angav kyrkoherden från Punkalaiduns modersocken Vittis flera kvinnor från Kauvatsa. De hade hållit »möten eller rosarium« där man knäböjd läste de tio buden, trosbekännelsen och Paternoster, alla nio gånger. Dessförinnan hade man berett aftonvard med öl. Under riterna hade några deltagare stigit på flinstenar med järnföremål i handen för att några gamla kvinnor skulle få sin syn tillbaka.³¹

Uppgifter som ovan finns även från andra håll i Satakunda på 1600-talet. Rosenkransfirandet var alltså någonting levande då, men den officiella attityden mot den var avvärande och negativ. Problemet är dock att det arkeologiska och det historiska materialet kanske inte möts därför att dateringarna är svävande. Inga säkra uppgifter finns om att något av de kända pärlbanden skulle ha hört till förra delen av 1600-talet.

Dessutom bars de av vad man kan avgöra från materialet i Rengo runt halsen. I gravarna på den ovan nämnda Skaelskørs karmeliterklosters kyrkogård hittades bara tre band runt skelettets hals medan nio hittades i förbindelse med skelettets fingrar eller armen. Ur rosenkranskultens synvinkel är detta logiskt eftersom rosenkransens plats inte gärna är runt halsen, åtminstone inte när den är i aktivt bruk.

Svaret på frågan om de finska pärlbanden har haft någonting med rosenkransandakten att göra blir alltså: *nescimus*. Författaren har dock känslan att seden att begrava de döda med pärlband har att göra med adaptation av det högre samhällsskiktets vanor. En noggrann analys av pärlmaterialet med tillhörande jämförande studier med medeltida allmän europeiskt material kanske kommer att ge förutsättningar för bättre insyn i frågan. Det tycks ju finnas åtminstone vissa typer av pärlor och pärlmaterial som användes för rosenkransbanden.

7. Slutord

Som sammandrag vill jag konstatera att jag har lagt fram några uppgifter om gravar med pärlband som synbarligen är från 1600-talet eller 1700-talets tidigare del. Jag har kommit med några förslag till tolkning men allmänt sett finns det ännu mycket att utforska. En intressant fråga är vilka resultat man får om pärlbegravningar i det övriga Skandinavien och kontinenten.

Noter

1. År 1993 konstaterade författaren att grundforskningen av den historiska tidens föremål har knappast ens påbörjats i Finland. Hiekkanen 1993 s. 89.
2. Se t.ex. Dahlerup Koch 2000 s. 107-136. I synnerhet vid arkeologiska institutionen på Åbo universitet har man under led-

- ning av professor Jussi-Pekka Taavitsainen fokuserat mera på föremålsforskning speciellt i projektet From village into town. Changing ways of life in Southwestern Finland from the 10th to the 16th century.
3. Drake 1958 s. 24-26; Hiekkänen 1994 s. 219-220; Hiekkänen 1999 s. 68-75; Hiekkänen 2003 s. 208-210.
 4. Hiekkänen 1988 s. 65 fig. 58; Hiekkänen 1989 s. 65 fig. 58.
 5. Hiekkänen 1986 s. 91-101.
 6. Hiekkänen 1985 s. 202-203; Hiekkänen 1990 s. 247-254; Hiekkänen 1993 53-252.
 7. Detta kunde konstateras under utgrävningarna 1984.
 8. Katalogen innehåller inte pärlor funna under kyrkor utan territoriell församling eller kapell samt församlings- och kapellkyrkor eller bönehus grundade efter medeltiden. Av de föregående se t.ex. Eckerö Signildskär (NM 3952:5; ÅM 170:13) och Kijulo Kyrkoholmen (NM 39044:3). Av den senare gruppen t.ex. Uleåborg domkyrka (Norra Österbottens landskapsmuseum 12161:13-14, 305 & NM 2002067:1, 122, 133, 943; det sistnämnda fyndet består av 28 pärlor av vilka en del i en träd och hela bandet omlindade möjligen barnets svepduk); Virmo Hietämäki (NM 7467) och Tammerfors Harju (NM 59145:34, 36, 46). Dessutom finns flera pärlfynd, som har anknytning till tillfälliga gravplatser såsom massgravar efter strider samt epidemigravar. Sådana har författaren tills vidare noterat t.ex. från Janakkala Sipilä gård (NM 7287; NM 36142:2), Kyrkslätt kapellansbostället (NM 1229) och Storkyro Luhtala (NM 48063:24). Se även Rinne 1909 s. 134 samt utgrävningarna vid gravplatsen Askola Ruoksmäa. Pärlor har hittats också vid stadsutgrävningarna (t.ex. Åbo NM 4811:4, 20; Åbo NM 4033; Åbo NM 4034; Åbo stadsbibliotekstomten 2004, okatalogiserade) samt i borgutgrävningarna (t.ex. Kustö slott NM 2862:12 & NM 2003025:5; Åbo slott NM 4811:4; Kastelholms slott ÅM 490:63 = 28 st. i en träd samt 13 st. lösa). Se även Seppänen 1999 s. 61. Några har hittats i kontext som är boplatser eller tyder på en sådan (t.ex. Finström Örnäs Sundberg ÅM 70; Jomala Prästgården ÅM 231:64; Jomala, Sälby ÅM 331; Jomala Österkalmare ÅM 722:15; Kalajoki Ronkala 86051:39; Kyrkslätt NM 6358:7; Leppävirta båtvarvet NM 3913:2; Pernå prästgård NM 98018:17, 115, 123-125, 189, 195 & NM 2000051:146, 240, se Palm & Pellinen 2002, 37; Saltvik Germundö gård ÅM 497:4-6, nr 4 kan vara från järnåldern; Tavastkyro Kärki NM 2392:99; Ulvsby Storgård 31054; Vehkalahti Eerola NM 66058). Se även NM 2086:361; NM 5160:399; NM 3934; ÅM 365:33). Det finns

- också föremål om vilkas funktion råder osäkerhet. Pärlliknande föremål kan vara t.ex. mellanled i kristallkronor (t.ex. Reso NM 68051:344) eller knoppar av prydnadsnålar. Små pärlor har också applicerats i huvudbonader eller håret. Se t.ex. Rengo kyrka (NM 86041:111); Uleåborg domkyrka (Norra Österbottens landskapsmuseum 12161:30, 134-137); Saltvik kyrka (ÅM 302:616, ett antal glaspärlor med en diameter av ca 1 mm i en koppartråd). Enligt vänligt meddelande av Anna Väänänen har likadana hittats också vid utgrävningarna av Karlö träkyrkas plats samt från kapellet i Virmo Hietämäki och Lojo stenkyrka. I katalogerna har också antecknats föremål vilkas identifiering som pärlor osäkra, t.ex. Mariehamn (ÅM 597:2) och Finströms kyrka (ÅM 424:348). I Jaakkima Sorola lär ha hittats ett pärlband i en grav. Rinne 1909 s. 134. Likaså vid undersökningar efter branden av Brahestads kyrka 1908 lär Juhani Rinne ha hittat pärlor. Författarens notis.
9. Antalet småfynd i Reso kyrka är dock så stor (NM 68051:1-653) att man är benägen att söka andra orsaker. Kanske har man helt enkelt kastat bort pärlfynden? – Om dokumentationens betydelse se Alén 2001 s. 13-23.
 10. Se Alén 2001 s. 18-21.
 11. Författaren vill tacka Anna Väänänen för viktiga korrigeringar rörande fyndnumren.
 12. Pihlman 1994 s. 61, 73, 88-89, 93-94. Kommentarer till metodiken i Pihlmans artikel (t.ex. antalet gravar) Kykyri 1995 s. 124-128.
 13. Kivikoski 1968 sp. 641-642; Kivikoski 1973 s. 111, 142; Ranta 1994 s. 91-97; Ranta 1999 s. 70-76; Lehtosalo-Hilander 2000 s. 217-218.
 14. Författaren konstaterade 1988 att skillnaden mellan järnålderspärlor och historiska tidens pärlor är otydlig p.g.a. ringa forskning. T.ex. ett antal pärlfynd som katalogiserats i dåvarande förhistoriska byråns fyndkatalog kan vara från historisk tid. Som exempel nämnde författaren ett fynd från 1980-talet nära Borgå (NM 22196:4 = 21 st. pärlor av glas betecknade i huvudkatalogen som härstammande från järnåldern). Hiekkänen 1988 s. 96 not 23; Hiekkänen 1989 s. 96 not 23. – Pärlorna från sen järnålder i Finland har analyserats genomgående av Helena Ranta i hennes licentiatavhandling från år 1998. Ranta 1998. Grunduppgifter om medeltida pärlor se Arrhenius & Rydbeck 1968 sp. 637-641; Kivikoski 1968 s. 641-642.
 15. Hiekkänen 1993 s. 89-90. Analysen utfördes av dr. Milton Nunez.

16. Valk 1999 s. 52.
17. E-mail från Heiki Valk, Tartu, till författaren 3. september 2004. Stadskyrkogårdsmaterialet kommer att publiceras av Valk i CCC-projektets publikationer inom den närmaste framtiden under titeln »'Grave goods' in Estonian urban churchyards: a reflection of different traditions and ideologies«.
18. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised 1990, 4, plansch VIII, av vilka nr. 7 är medeltida, resten från 1600-talet eller 1700-talets början.
19. Tagesson & Westerlund 2003 (WWW-dokument).
20. Af Ugglas 1941 s. 63-67.
21. Stenholm 1976 s. 303-304; Dahlbäck 1982 s. 251.
22. Redin 1976 s. 103-104.
23. Krabath 2005 s. 55-56.
24. Pylkkänen 1955 s. 3-7; Ranta 1975 s. 401.
25. Dahlerup Koch & Lynnerup 2003 s. 96. Se även Dahlerup Koch 2000 s. 107-136.
26. Finlands medeltidsurkunder 5495 (*j rosarium corallinum d. Henrico in Kangasalo*). Se också Pirinen 1956, 486. Författaren har inte kunnat identifiera pärlor av korall i det finska arkeologiska materialet från historisk tid. Man troligen använde ordet »korall« för att beteckna någonting som i själva verket var gjord av bärnsten.
27. Hiekkänen 1999 s. 47-50.
28. Nisbeth 1969 sp. 418-419.
29. Hiekkänen 1999 s. 48.
30. ÅM 353:750.
31. Niemelä 1986 s. 158.
32. Enligt grävningsberättelsen från år 1962 i Nationalmuseet skickades dessutom 81 okatalogiserade pärlor till Bjernå.
33. I grunden av kapellet i Virmo Hietämäki har ett stort antal, 166 st., pärlor hittats. NM 7467:5.
34. Författaren har daterat domkyrkans första fas till de två sista årtiondena av 1200-talet (Hiekkänen 1994 s. 225-227; Hiekkänen 1997 s. 83-85) medan Knut Drake under senare åren genom detaljerad analys av byggnadsfragmenten har presenterat möjligheten att den byggdes först under senare delen av 1300-talet eller början av 1400-talet. Se t.ex. Drake 2003 s. 135-152.
35. Jag vill tacka museiföreståndare Riikka Kaisti, Domkyrkomuseet i Åbo, för uppgifterna om pärlbandet från Schultz-ättens grav.
36. En del av Koroispärlorna torde el. kan vara förhistoriska (:97, 134, 318, 485, 1172, 1355) el. kan ej säkert identifieras som pärlor (:303, 2486, 2494, 2628).
37. Dateringen av långhuset i Lojo har genom dendrokronologiska undersökningar under de senaste åren kunnat bekräftas till åren mellan 1470 och 1490. Projektet har finansierats av Finlands Akademi. Hiekkänen 2004. Författarens tidigare tolkning till 1510-talet har alltså visat sig vara för ung. Se Hiekkänen 1994 s. 230-231; Hiekkänen 2003 s. 62, 212.
38. Även om pärlor grupperas i fyndkatalogen är arealen där de konstateras ha hittats alltför stor för att möjliggöra sammanställningen av t.ex. gravgrupper. Se utgrävningsrapporten 1966 i Museiverkets historiska arkiv, Helsingfors.
39. Enligt katalogen är :254 »bit av mosaikpärla, färgerna obestämbara«. Vikingatida?
40. För övrigt har vid utgrävningarna kring Kökars kyrka (franciscanerkonventets område samt andra byggnadslämningar) hittats följande pärlor: ÅM 553:28, 34 (utgrävning 1983); ÅM 563:277 (utgrävning 1984?); ÅM 579:193, 197 (utgrävning 1985); ÅM 623:305-307 (utgrävning 1988); ÅM 636:180, 505, 609-610 (utgrävning 1989); ÅM 640:292 2 st., 747, 915 2 st., 951-952, 1019, 1027, 1155, 1278, 1340, 1549, 1607, 1731 (utgrävning 1990); ÅM 656:110, 192, 523, 760, 822, 932-933, 1031, 1266, 1360 (utgrävning 1991); ÅM 674:70, 147, 182, 188-189, 216, 303, 328-329, 369, 397, 403-406, 407-408, 426-427, 444, 468, 608, 655, 786-787 (utgrävning 1995); ÅM 677:11, 63, 66, 130, 213, 424, 508, 584, 696 (utgrävning 1996); ÅM 681:25, 45, 72, 165-166, 277, 346, 355, 357 (utgrävning 1997).
41. Numren 241 & 471 är i katalogen beskrivna som mosaikpärlor. De kan alltså vara från järnåldern.
42. Vid Sunds kyrkas utgrävning 1998-1999 hittades 11 pärlor, se rapporten som bevaras i Sunds församling (kopia i Ålands museum).
43. Se om utgrävningarna Jäkärä 2000 s. 60.
44. Se om grävningarna Mikkola 2004 s. 31-40.
45. Se om utgrävningarna Laakso 2004 s. 56-60.
46. Utgrävningarna utfördes under sovjettiden och resultaten är bristfälligt kända. Fynden finns åtminstone delvis antagligen i St. Petersburg. Jag tackar Aleksandr Saksa för vänliga uppgifter. – Utgrävningar har utförts även vid franciscanerkonventet av Esa Kahila 1936 (NM 36159) och vid dominikanerkonventet av Oskar Niemi 1941 (NM 41095) och 1943. Inga pärlor hittades vid utgrävningarna. Ovannämnde V. A. Tjulenev († 1996) har gjort grävningar även här på 1980-talet (enligt vänlig muntlig uppgift av Aleksandr Saksa åtminstone 1987, 1989 och 1992) men uppgifterna är ringa.

* Stort tack till följande forskare som hjälpt mig med materialsamlingen och sina kunskaper: Hanne Dahlerup Koch, Tiina Jäkärä, Riikka Kaisti, Ville Laakso, Esa Mikkola, Markku Mäki vuoti, Sirkku Pihlman, Helena Ranta, Tanja Ratilainen, Aleksandr Saksa, Göran Tagesson, Jouni Taivainen och Anna Väänänen.

Litteratur

- Af Ugglas, Carl: Nordingrå kyrkoruin. Fynden. *Ångermanland* 1940-1941. Örnsköldsvik 1941, s. 54-79.
- Alén, Vesa: Från svärd till knappnålar. Relationen mellan nya grävningsskikt och föremålsfynd i utgrävningen av några kyrkor på 1960-1980-talen. *META Medeltidsarkeologisk tidskrift* 2001:1. Lund 2001, s. 13-23.
- Arrhenius, Birgit & Monica Rydbeck: Pärlor. *Kulturhistorisk lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid XIII*. Helsingfors 1968, sp. 637-641.
- Dahlbäck, Göran (red.): *Helgeandsholmen*. Stockholm 1982.
- Dahlerup Koch, Hanne: Rosenkrans i grave. Gravskikkens baggrund, datering og perspektive. *Hikuin* 27. 2000, s. 107-136.
- Dahlerup Koch, Hanne & Niels Lynnerup: *Skaelskørs karmeliterkloster og dets kirkegård. Senmiddelalderligt gravskik samt et Limogeskrucifiks*. Nordiske Fortidsminder, Serie C, Band 2. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab. København 2003.
- Drake, Knut: *Esbo kyrka under fem sekler*. Ekenäs 1958.
- Drake, Knut: Åbo domkyrka och byggnadsarkeologin. Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* IX. Red. Liisa Seppänen. Suomen keskiajan arkeologian seura, Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland. Turku 2003, s. 135-152.
- Hiekkanen, Markus: Rengon kirkon vanhat haudat. *Suomen historia* 3. Helsinki 1985, s. 202-203.
- Hiekkanen, Markus: Archaeology of the Medieval stone church of Lempäälä in Satakunta, Finland. Finds from prehistorical and historical times. *Fennoscandia Archaeologica* III. Helsinki 1986, s. 91-101.
- Hiekkanen, Markus: Den oktagonala kyrkan i Rengo och andra polygonala byggnader i det senmedeltida Finland. Kirkearkæologi i Norden 3, Åbo, Finland 1987. *Hikuin* 17. 1990, s. 247-254.
- Hiekkanen, Markus: *Polvesta polveen täällä... Espoon kirkon esiin kaivettua menneisyyttä*. Espoo 1988.

- Hiekkanen, Markus: *Här har släkte efter släkte... Ur Esbo kyrkas framgrävda förflutet*. Esbo 1989.
- Hiekkanen, Markus: Rengon kirkon historia. *Rengon historia*. Rengon 1993.
- Hiekkanen, Markus: The Stone Churches of the Medieval Diocese of Turku. A Systematic Classification and Chronology. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja, Finska Fornminnesföreningens tidskrift* 101. Helsinki 1994.
- Hiekkanen, Markus: Turun tuomiokirkko – hiippakunnan keskus. Åbo domkyrka – stiftets centrum. Turku ja Kalmarin unioni. Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona. *Turun maakuntamuseon näytelyesite, Åbo landskapsmuseums utställningskatalog* 24. Turku 1997, s. 80-85.
- Hiekkanen, Markus: Espoon keskiaikainen kivikirkko. Esbo medeltida stenkyrka. Välähdyksiä keskiajasta. Espoo keskiajalla ja uuden ajan taitteessa. Glimtar ur medeltiden. Esbo under medeltiden och i början av vasatiden. *Espoon kaupunginmuseon tutkimuksia, Esbo stadsmuseums forskningsserie* 6. Espoo 1999, s. 62-79.
- Hiekkanen, Markus: *Suomen kivikirkot keskiajalla*. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki 2003.
- Hiekkanen, Markus: Pyhän Laurin kirkko rakennettiin 1400-luvulla. Puulustot kertovat Lohjan kirkon iän. *Lohkare* 3/2004. Lohja 2004, s. 2.
- Jäkärä, Tiina: Armställningar från tre finska medeltida begravningsplatser – Korois i Åbo, Liikistö i Ulsby och Kirkkailanmäki i Hollola. *META Medeltidsarkeologisk tidskrift* 2000:3. Lund 2000, s. 56-63.
- Kivikoski, Ella: Untamalan »Kalevanpojan viikatteentikku«. *Kotiseutu* 5-7/1952 s. 161-164.
- Kivikoski, Ella: *Die Eisenzeit Finnlands. Bildwerk und Text. Neuausgabe*. Finnische Altertumsgesellschaft. Helsinki 1973.
- Kivikoski, Ella: Pärlor. *Kulturhistorisk lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid XIII*. Helsingfors 1968, sp. 641-642.
- Krabath, S.: *Die Kette des Küsters?* Archäologie in Deutschland 1.2005, s. 55-56.
- Kykyri, Marita: Utgrävningarna på Julinska tomten i Åbo. En kommentar. *Finskt Museum* 100, 1992. Helsingfors 1995, s. 124-128.
- Laakso, Ville: Coins, radiocarbon and stratigraphy – dating methods and their problems in connection with inhumation graves of Kappelinmäki in Lappeenranta and other Karelian cemeteries. *Fenno-Ugri et Slavi* 2004, s. 56-60.
- Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa: Luistari – A History of Weapons and Ornaments. Luistari IV. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen*

- tyksen aikakauskirja, *Finska Fornminnesföreningens tidskrift* 107. Helsinki 2000.
- Mikkola, Esa: Pälkäneen Pyhän Mikaelin kirkon raunioiden kaivaukset vuonna 2003. *Muinaistutkija* 1/2004. Helsinki 2004, s. 31-40.
- Niemelä, Jari & Seppo Suvanto: *Vuoteen 1721*. Punkalaitumen historia I. Vammala 1986.
- Paavola, Kirsti: Keminmaan vanhan kirkon hautojen tutkimus. *Oulun yliopiston arkeologian laboratorion tutkimusraportti* 154. Oulu 1997.
- Palm, Jukka & Hanna-Maria Pellinen: Historiallisen ajan maaseutu-
arkeologiaa Pernajassa. *Muinaistutkija* 3/2002. Helsinki 2002, s. 29-46.
- Pettersson, Lars: Hailuodon palanut puukirkko ja sen maalaukset. Karlö brunna träkyrka och dess målningar. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja, Finska Fornminnesföreningens tidskrift* 73. Helsinki 1971.
- Pihlman, Sirkku: Begravningar i Åbo under slutet av 1500-talet och början av 1600-talet. Tolkningsproblem kring Helgeandskyrkans gravar. *Finskt Museum* 99, 1992. Helsingfors 1994, s. 59-99.
- Pirinen, Kauko: Turun tuomiokapituli keskiajalla. *Suomen kirkko-historiallisen seuran toimituksia, Finska kyrkohistoriska samfundets handlingar* 58. Helsinki 1956.
- Pylkkänen, Riitta: 1600-luvun kuolinpukuja Turun tuomiokirkkomuseossa. *Turun kaupungin historiallinen museo, vuosijulkaisu* 17-18. 1953-1954. Turku 1955, s. 3-40.
- Ranta, Helena: Suomen rautakautisista lasihelmistä. *Kentältä poimittua* 2. Helsinki 1994, s. 91-97.
- Ranta, Helena: Bead finds from Viking and Crusade Periods – indicators of cultural contacts or ethnic identity? *Fenno-Ugri et Slavi* 1997. Helsinki 1997, s. 70-76.
- Ranta, Helena: Helmet koruina ja symboleina: esimerkkinä Luitarin, Anivehmaan ja Köyliönsaaren kalmistolöydöt. *Licentia-tavhandling, Helsingfors universitet, arkeologiska institutionen*, 1998. Opublicerat.
- Ranta, Raimo: *Åbo stads historia 1600-1721*. Åbo 1975.
- Redin, Lars: Lagmanshejdan. Ett gravfält som spegling av sociala strukturer i Skanör. *Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°*. Nr. 10. Lund 1976.
- Rinne, Juhani: Kulttuurihistoriallisia tutkimuksia vuonna 1909. *Suomen Museo, Finskt Museum* XVI, 1909. Helsinki 1909, s. 132-136.
- Seppänen, Liisa: Muun löytöaineiston helmet ja sirpaleet. *SKAS* 4/1999. Turku 1999, s. 55-64.
- Stenholm, Leifh: Dräkttillbehör och smycken. Uppgrävt förflutet för PKbanken i Lund. En investering i arkeologi. *Archaeologica Lundensia. Investigationes Antiquitatis Urbis Lundae* VII. Malmö 1976, s. 293-305.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka: Kuusiston linnan kaivauslöydöt. *Turun kaupungin historiallinen museo. Raportteja* 3. Turku 1980.
- Tagesson, Göran & Johan Westerlund: *Domkyrkoparken, Linköping. Gravar från 1100-talet till 1810*. http://www.raa.se/uv/rapp_dafarost.htm.
- Taivainen, Jouni: Vanhan tarinan jäljillä – Lepaan keskiaikaisen sakastin pohjoispuolen koekaivaukset 1999. *SKAS* 1/2001, s. 20-27.
- Valk, Heiki: *Rural Cemeteries of Southern Estonia 1225-1800 AD*. CCC Papers 3. Visby-Tartu 1999.

Katalog över pärlor hittade vid arkeologiska undersökningar i Finlands medeltida kyrkor.

Katalogen är uppställd landskapsvis i alfabetisk ordning. S = långhuset byggd av sten under medeltiden. T = långhuset byggdes inte av sten under medeltiden; en stensakristia (SSa) som en första fas av ett stenkyrkoprojekt har dock byggts. Långhusets el. en fristående sakristias datering efter namnet på kyrkan. NM = Nationalmuseet, Helsingfors. ÅM = Ålands Museum. ÅUA = Arkeologiska institutionen vid Åbo universitet.

Egentliga Finland

- Björnå, S, 1460-1480. Utgrävning 1962, Olavi Tapio, NM 62106:37-39 = 59 st. inom vilka två grupper pärlor i tråd: 8 st. (:37) och 50 st. (:38).³²
- Kimto, S, 1460-1469. Utgrävning 1960, Reino Palmroth, NM 60129:229 = 72 st., ingen lägedokumentation.
- Letala, S, 1475-1483. Utgrävning 1967, Olavi Tapio, NM 67100:297-327 = 30 st. av vilka åtta (:302-315) nära varandra.
- Nousis, S, 1420-1430. Utgrävning 1967, Olavi Tapio, NM 67101:284-287 = 4 st., ej spatiella grupper.

Nädendal, S, 1480-1490. Utgrävning 1963-1964, Henrik Lilius, NM 64048:24-28 = 5 st., ingen lägedokumentation.

Reso, S, 1500-1520. Utgrävning 1968, Olavi Tapio, NM 68051:207-212 = 6 st., bristfälligt lägedokumentation.

St. Karin, S, 1440-1460. Utgrävning 1945, Lars Pettersson, NM 45090:9-10, 31 = 4 st., ingen lägedokumentation.

Virmo, S, 1425-1440. Utgrävning 1959, Reino Palmroth, NM 59143:24, 29, 80, 120-122 = 10st. av vilka fem (:121) hittades möjligen nära varandra.³³

Åbo domkyrka, S, 1280-1300 el. början av 1400-talet.³⁴ Utgrävningar 1922-1927, Juhani Rinne, Åbo och St. Karins kyrkliga samfällighet, samling av konst- och kultur historiska föremål nr. 1313 = 12 st.³⁵

Åbo Korois, T. Utgrävning 1898-1899, Hjalmar Appelgren, NM 86020:168 = 1 st.; utgrävning 1900-1902, Juhani Rinne, NM 52100:58, 97, 98-99, 121, 134, 155, 191, 303, 318, 337, 354-355, 375-376, 382, 478-480, 485, 530, 542, 552-554, 578, 608, 615, 660, 704, 716, 734, 760, 804, 819, 850, 854, 915, 942, 956-957, 975, 1172, 1257, 1355, 1387, 1616, 2486, 2494, 2628 = 59 st., ej spatiella grupper. NM 69053:23-25, 3 st.³⁶

Nyland

Borgå, S, 1445-1450. Utgrävning 1956, Reino Palmroth, NM 56117 :13, 20, 30 = 3 st., ej spatiella grupper.

Esbo, S, 1485-1490. Utgrävning 1981, Markus Hiekkänen, 84061 :217-270.

Kyrkslätt, S, 1430-1480. Utgrävning 1956, Reino Palmroth, NM 56116:39, 83 = 2 st., bristfälligt dokumentation.

Lojo, S, 1470-1490.³⁷ Utgrävning 1966, Olavi Tapio, NM 66102:161-196, 298-307 = 44 st., bristfälligt dokumentation.³⁸

Pernå, S, 1435-1445. Utgrävning 1938, Erkki Kartano, NM 38143:49 st. i en band i två delar ur en kista.

Sjundeå, S, 1460-1480. Utgrävning 1969, Olavi Tapio, NM 69102:46-48 = 3 st.

Tenala, S, 1460-1480. Utgrävning 1985, Marja Terttu Knapas, NM 85051:48 = 1 st.

Åland

Eckerö, S, 1370-1420. Utgrävning 1951, C. J. Gardberg, ÅM 221:103, 8 st., bristfälligt dokumentation.

Finstrom, S, 1440-1450. Utgrävning 1969, Matts Dreijer, ÅM 424:370, 375, 463 (5 st.), 488 (2 st.), 497, 575-576, 578-579, 581, 632, 651, 709 (3 st.) = 20 st.; utgrävning 1970, Matts Dreijer,

ÅM 436:116-117, 157, 193-199 = 10 st.; utgrävning 1970, Matts Dreijer, ÅM 443:33 = 1 st.

Föglö, S, 1510-1530. Utgrävning 1966, Matts Dreijer, ÅM 393:3, 92 = 2 st.; utgrävning 1967, Matts Dreijer, ÅM 403:254, 330 = 2 st.³⁹

Geta, S, 1500-1520. Utgrävning 1965, Matts Dreijer, ÅM 383:4 = 1 st.

Hammarland, S, 1300-1350. Utgrävning 1913, Björn Cederhvarf, NM 6471:105, 116, 124, 127, 167 = 6 pärlor, ingen lägedokumentation.

Jomala, S, 1270-1290. Utgrävning 1961, Matts Dreijer, ÅM 353:312, 576, 603, 607, 664, 695, 725, 744-746, 767, 861, 1003-1006, 1081-1083, 1177, 1215, 1256, 1267, 1303-1304 = 25 st.

Kumlinge, S, 1500-1520. Utgrävning 1961, Matts Dreijer, 354:54 = 1 st.

Kökar, S, 1500-1520. Utgrävning 1937, Erkki Kartano, NM 37132:74-77 = 4 st.; utgrävning 1990, Kenneth Gustavsson, ÅM 641:41 = 1 st.⁴⁰

Lemland, S, 1290-1310. Utgrävning 1957, Matts Dreijer, ÅM 305:163, 255, 309, 341, 352 4 st., 353, 357, 417, 418-421, 422, 429 4 st., 430 4 st., 431 3 st., 432, 433 4 st., 475, 583-585, 587-588, 599 = 39 st.

Saltvik, S, 1350-1380. Utgrävning 1956, Matts Dreijer, ÅM 302:67-68, 70 3 st., 93, 117, 136, 158 9 st., 241, 249, 254, 274, 279, 290, 366, 396, 471, 483, 580, 597, 686, 705, 733 = 32 st.⁴¹

Sund, S, 1290-1310. Utgrävning 1998-1999, Cecilia Pantzar, ÅM 691:58, 59, 64, 66, 118, 138, 164, 184, 185, 218, 229 = 11 st.⁴²

Satakunta

Lempäälä, S, 1502-1505. Utgrävning 1983, Markus Hiekkänen, NM 84060:136, 176-199 = 43 st., varav 25 (:177-179, 184, 187, 189-192) ur en släktgrav och 6 i en lös grupp i närheten av norra korpilastret.

Messuby, S, 1510-1530. Utgrävning 1959, Reino Palmroth, NM 59144:58-61, 75, 77, 79, 87, 92, 96, 105, 116, 117, 123 = 35 st. varav 18 (:75) i ett tjockt band i närheten av predikstolen vid norra väggen samt på samma plats 4 lösa pärlor (:77, 87).

Sastamala, S, 1497-1505. Utgrävning 1960, Reino Palmroth, NM 60127:119-127 = 53 st. varav 34 i en grupp (delvis i ett band) i långhusets SÖ hörn samt 13 st. i en grupp, läge okänt.

Tyrvis, S, 1506-1516. Utgrävning 1964-1965, Olavi Tapio, NM 65078:142-168 = 26 st., ingen lägedokumentation.

Ulsby Liikistö, T. Utgrävningar 1930-1934, Iikka Kronqvist, NM 34127:54 = 2 st.; utgrävning 2002, Tiina Jäkärä, NM 2003006:14, 19 = 2 st.⁴³

Tavastland

Hämeenkoski, S, 1510-1540. Utgrävning 1997, Miikka Kumpulainen, NM 98014:1 = 1 st.; utgrävning 1999, Tuija Lompolo, NM 2000027:4 = 6 st. hela och 14 st. fragment i en grav; utgrävning 2000, Anu Kehusmaa, NM 2000064:1 = 1 st.; utgrävning, Tanja Ratilainen 2002, ÅUA 795:9-10 = 2 st.

Pälkäne, S, 1495-1505. Utgrävning 2003, Esa Mikkola, NM 2004045:113-114, 127-129, 152, 188, 190 = minst 13 st.⁴⁴

Rengo, S, 1510-1540. Utgrävning 1984, Markus Hiekkänen, NM

86041:41-43 = 122 st. varav 30 st. i grav 17 (:41), 39 st. i grav 4 (:42), 53 st. i grav 23 (:43).

Urdiala, SSa, 1520-1540. Utgrävning 1954, Reino Palmroth, NM 54149:5 = 15 st. i en grav.

Karelen

Lappee, Kauskila, T. Utgrävning 2003, Ville Laakso, NM 34303:171, 340, 363, 527, 529, 595, 631 = 7 st.⁴⁵

Viborg stadskyrka, S, 1430-1450. Utgrävningar 1985-1989, V. A. Tju-lenev, bland fynden lär ha funnits pärlor.⁴⁶